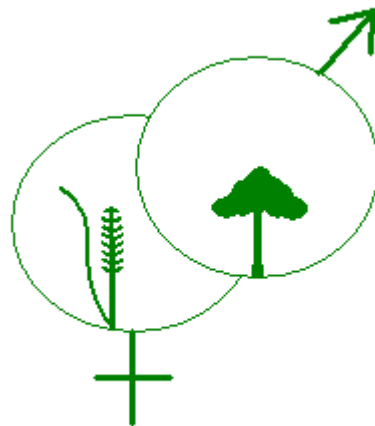

Släktöverlåtelse av skog och jord i två byar i Sverige

Intergenerational transfer of forest and land in two villages in Sweden

Simon Halling

**Arbetsrapport 311 2011
Examensarbete 30hp D
Jägmästarprogrammet**

**Handledare:
Gun Lidestav**

Sveriges lantbruksuniversitet
Institutionen för skoglig resurshushållning
901 83 UMEÅ
www.slu.se/srh
Tfn: 090-786 81 00

ISSN 1401-1204
ISRN SLU-SRG-AR-311-SE

Släktöverlåtelse av skog och jord i två byar i Sverige

Intergenerational transfer of forest and land in two villages in Sweden

Simon Halling

Examensarbete i Skogshushållning vid inst för skoglig resurshushållning, 30 hp

Jägmästarprogrammet EX0492

Handledare: Gun Lidestav, SLU, Institutionen för skoglig resurshushållning, resursanalys

Biträdande handledare: Lina Holmgren, Tillväxtverket

Examinator: Dianne Staal Wästerlund, SLU, Institutionen för skoglig resurshushållning, Planering

Sammanfattning

Det fanns traditionella arvmönster som gav företräde till söner. Könet avgjorde vid arv men också ägarform, äganderätt, praxis, makt, regleringar, och hur mycket jobb ett syskon genomfört vid fastigheten. Forskning har tydliggjort denna arvspraxis så att vi lättare kan förstå den. Syftet med min studie var att ta reda på vilka villkor som styrde överlåtelse av skog inom familjeskogsbruket på de gårdar jag undersökte och då särskilt vilken betydelse kön hade. Därför genomförde jag 16 intervjuer med gårdsägare, som ärvde i 3 generationer eller mer i Skellefteåtrakten och Högsbyområdet. Allt från ensamägare till flera ägare fanns på de 16 fastigheterna. Män ärvde för det mesta och ”intresset” avgjorde detta. De kvinnor som övertog gården menar att ”fadersviljan” avgjorde. Den största delen ansåg ha jobbat mer på fastigheten än syskonen. Detta resultat visar att kvinnor styrdes ännu av mäns ”viljor” och att i skogs- och jordbrukande var ägaren till fastigheten en man.

Nyckelord: Genus, släktöverlåtelse, skogsfastighet, Västerbotten, Småland.

Abstract

The way to acquire forest in Sweden from parents has been unequal, men were prioritized over women, which was the traditional inheritance pattern. Research has made this clearer by using gender, which “values” our stereotypes of sexes and can help us understand inheritance patterns. The gender determined who would inherit but also the form of ownership, praxis, property rights, regulations, power and work invested made by a sibling could influence. The purpose with my study was to find what conditions governed inheritance of forest on the properties I investigated and what influence gender had. Therefore 16 interviews were made with owners of farms that had been in the family for at least 3 generations in the areas of Skellefteå and Högsby in Sweden. The properties were owned by both single owners and several owners. My results showed that men in most cases acquired the forest. Women said that “their fathers will” governed their ownership while “interest” governed men’s. The interviewed persons were also of the opinion that they had put more effort in the farm than their siblings. These results show that in agriculture women are still governed by men’s “will” and that ownership by men is still the dominant form.

Keywords: Gender, family forest, inheritance, Västerbotten, Småland.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
Abstract	3
Innehållsförteckning	4
1. Bakgrund	5
Syfte och frågeställning	6
2. Historik	7
3. Metod och material	10
Urval	10
De genomförda intervjuerna	11
Definitioner	13
4. Resultat	14
Gårdarna och ägarna	14
Släkt- och arvsöverlåtelse i Skellefteå	14
Släkt- och arvsöverlåtelse i Högsby	17
Konkurrens om gårdarna	19
De kommande åren på gården	20
5. Diskussion	22
Metoddiskussion	22
Diskussion av resultat	23
6. Slutsatser	25
Referenser	26
Bilaga	29

1. Bakgrund

I Sverige finns 353 000 ägare av skog varav 127 000 (38 %) är kvinnor och 205 000 (62 %) är män (Skogsstyrelsen 2008). 34 % av männen äger ensamma mot 20 % av kvinnorna medan 30 % av män mot 39 % av kvinnorna äger tillsammans med sin partner. Hela 36 % av kvinnorna äger med någon släkting mot 32 % av männen (Lidestav et al 2000). Ca 134 000 män (67 %) har arvt skogsmark från en nära släkting eller mor och far. Motsvarande siffra för kvinnor var 70 000 eller 59 % (Lidestav 2003b). I ytterligare ett försök att belysa orättvisor mellan kvinnor och män avseende uppfattning om arv och ägande genomförde jag en fallstudie på agrara näringens uppfattning om arv och ägande genom att intervjua skogs- och jordägare i två byar i Småland och Västerbotten.

Skillnader mellan män och kvinnor när det gäller ägande har sedan flera år fångat forskares intresse i Skandinavien (Lidestav och Ekström 2000). I forskningen om kvinnor och män skiljs det på biologiskt kön och genus. Kön är den biologiska skillnaden mellan kvinnor och män. Genus skapades av genusforskare, där de såg att begreppet "kön" inte längre klarade av att beskriva de föreställningar som vi har om kvinnligt och manligt. Samhället är mycket integrerat i ting som vi tror är starkt kopplat till kön och där kan genus klargöra och tydliggöra "relationer" hos kön (Connell 2002, Thurén 2000, Hirdman 2001). Genus hanterar med andra ord den sociala och kulturella relationen vilket infördes i forskningen på 1960- talet (Lidestav 2003a). *"Åter behövdes ett begrepp för att kunna analysera kvinnors underordning och förstå mäns och kvinnors delaktighet i den"* (Hirdman 2001). Arv är utan tvekan intimt förknippat med kön. Även här finns hierarkier, det finns en tydlig genusordning i dagens småskaliga skogsbruk. Om du är kvinna eller man spelar roll för vem som ärver gården i syskonskaran, men det finns även andra betydande element som spelar in. Exempel på sådana är kunskap, förväntningar och förebilder som förutom själva jorden förs över till flera generationer. Dessutom delas förväntningar i flera släktled i den sociala sfären som skog utgör (Lidestav och Ekström 2000). Ägande och jordägande har länge mellan kvinnor och män varit olika fördelat och fortfarande ägs den största delen skogsmark av män. Arvsposition, giftasmönster och fördelning när det kommer till arbete styrs av genus och orättvisa utdelningar av jord och dess storlek. Förståelsen av detta underlättas av genusbegreppets införande (Lidestav och Nordfjell 2005). Men det finns undantag, när det är kristider neutraliseras genussystemet (Dribe och Lundh 2005) exempelvis när många kvinnor på 1940- talet intog den annars mansdominerade verkstadsindustrin. Lidestav och Nordfjell (2005) har gjort en modell kring arv och ägande och den innehåller fler delar som intar en likvärdig ställning. Dessa är arv, äktenskap, äganderätt, genus, social praxis och skatter och dessa kretsar kring jorden. Syftet med systemet är att i just småskaligt ägande hjälpa till med perceptionen av dessa relationer och faktorer (Lidestav och Nordfjell 2005).

Det finns också andra faktorer som spelade in. På 1600- talet kunde arbete vara ett sätt att erhålla mark (Sjöberg och Ågren 2003) och nyodling ett annat (Lidestav och Nordfjell 2005). Arbete som gjordes av män ansågs mer väsentligt och fanns syskon kunde ett barn arbeta sig till ett arv genom att vinna föräldrarnas förtroende (Lidestav och Nordfjell 2005). En person kunde ensam äga en egendom genom att arbeta sig till den. Arbetet gav alltså en bestämd position till könen (Flygare 2001). Maria Ågren (1995) som studerat 1600- talets tillförskaffande av egendom menar att det fanns flera sätt att stå upp för sin gård; 1) Arbete som är presterat gav rätt till jorden 2) Att aktivt försvarar rätten till jordägandet 3) Att under längre tid ha brukat jorden 4) Hade större nytta av marken än en annan hävdare 5) Haft rollen som ägare 6) Släkthärledning och slutligen att säga att vill kronan ha skatten för gården måste möjlighet ges till att bruka jorden så att skatten kunde betalas. Viktigast här var argumenten släktskap, arbete och tiden för ägandet (Ågren 1995). Argumenten som Ågren (1995) använde

kan sannolikt överföras på relationer mellan syskon. En kvinnas arbete ansågs och klassades lägre än en mans (Lidestav och Nordfjell 2005) vilket kunde kopplas till Ågrens argument om egendom. Intressant blev att analysera vilka argument som var viktiga för att just intervjuobjekten i denna studie fick ta över och vilken legitimitet och förklaring de gav.

Lagar som styr arv skiljer inte på kön längre. Sannolikt har genus, jord, ägandeförhållanden, makt och lagstiftning samt relationer alla stor betydelse för hur vi uppfattar arvsskiften mellan föräldrar och barnen. Ur detta perspektiv är det viktigt att studera vad som är anledningen till att kvinnor inte ärver i lika stor utsträckning.

Syfte och frågeställning

Syftet med studien var då att undersöka om kön hade betydelse för överlåtelser av jord mellan generationer i de fastigheter jag undersökte. Jag undersökte också föräldrars inställning till den kommande överlåtelser samt innehav av fastigheter. Jag analyserade även hur de förklarade på vilket sätt arvsskiftet gick till. Frågeställningen blir då:

På vilket sätt hade kön betydelse för vem som erhöll jord och hur såg villkoren ut i överlåtelserna mellan generationerna?

2.Historik

Då människor med kontroll ville ha globala handelspartners var det avgörande att jorden redan under vikingatiden lämnade god avkastning (Welinder et al. 1998). Jord hade därmed under lång tid varit intimt kopplat till makt. Makt var resurskontroll av viktiga delar i samhället och dess användning. Makt var målet och för att nå målet har flera verktyg använts. Stora omvälvande processer som kronans reduktion på 1520- talet och 1680- talet visar på en dragkamp om dessa resurser och fördelningar mellan samhällsskikt (Sjöberg och Ågren 2003).

Efter detta ökade jordvärdet i Sverige, men hade i verkligheten börjat som en handelsvara ett sekel tidigare, 17:e århundradet (Holmlund 2003). Att jord sågs som en vara och blir viktigare stärks i lagen som sa att köpet måste dokumenteras år 1805 (Holmlund 2003). Jordreformerna som tillkom tillstyrkte detta. I Sverige hade arv och ägande samt köp haft stor påverkan för hur det fysiska ägandemönstret sett ut i våra landskap. Flera reformer har genomförts för att förbättra produktionen i jordbruket. Storskiftet var det första, infördes 1757 och innebar att få områden tillhörande en gård bildades från många småskiften. Dessa tegar var lågproducerande och mängden tegar en gård hade var mycket stort samt kunde skifta för varje år. År 1783 påbörjades enskiftet i Skåne, avslutades 1827 och betydde som namnet visar att ett stort skifte skulle utgöra en gård. Det år 1827 påbörjade laga skifte innebar en vidareutveckling i effektiviseringen, där delning av byar var det mest tydliga tecknet och pågick fram till år 1928 (Anon. 1981, Anon. 1984, Anon. 1987). Det är sannolikt så att dessa reformer påverkade synen på ägande.

Centralt i diskussioner kring ägande och makt är begreppet äganderätt (eng. property rights). I uttrycket ingår traditionellt tre delar, nämligen rätt till att få avkastning, rätt att förvalta och rätt till resursen om så ägaren vill. Kopplat till genus lägger Kirsti Niskanen (2001) till en nivå i detta. Hon menar att kvinnan endast har äganderätt om mannen inte utövar den, vilket passar in i beskrivningen sociala kopplingar, som genus är en del av, hanteras i egendom (Niskanen 2001). Det finns ytterligare aspekter på egendom och antalet ägare, dels den kollektiva där kronan får överskottet men äganderätten är odiskutabel och förvaltning styrs av en grupp. Den andra är individuell som föregått en friare marknadsform och tillväxt (Sjöberg och Ågren 2003).

Inom de boende på gården var ägandet viktigt. Vi vet genom forskning att ägande kunde ge problem vid arvsskiften, men för att hindra marken från att delas kunde barnafödandet minskas (Sporrong och Wennersten 1995). Vi ser alltså att formen av ägande påverkade barnafödandet, vilket var en direkt härledning från storleken på ägorna i den aktuella gården. Just attityder kring arvsöverlåtelser skiljde kvinnor och män. Att gården övertas av ett barn stödes mer av män, medan realarv i större utsträckning stödes av kvinnor. Att detta har betydelse för ägande och arv av egendom blir också tydligare då samägandet hos kvinnor är vanligare och att mindre skogsmark ägs av kvinnor i Sverige (Lidestav 2001). Relationen mellan arv och ägande belyses ytterligare i detta utdrag: *”För att förstå hur ägar- och skiftestyp fungerade i praktiken behöver vi studera relationer mellan individer, hushåll och gårdar utifrån både tidsmässiga och rumsliga aspekter och sätta dessa i relation till faktorer som produktion, befolkning, bebyggelse, familj och släkt”* (Sporrong och Wennersten 1995).

Arv är ytterligare en grundpelare i diskussionen. Arv finns i två grundläggande former, realarv och förstfödsrätt. Det senare innebär att endast det äldsta barnet ärver all jord, medan realarv innebär att alla syskon får lika av fastigheten som är ”fast egendom”. I

områden med realarv som vanligaste form föddes också färre barn än i områden med förstfödslorätt som dominerande form. I förstfödslorätt finns en genusproblematik som har klara kopplingar till makt, där männen förfördelades framför kvinnorna. Realarv var vanligt i Dalarna vilket i sin tur blev att ägandet är strukturerat i mindre enheter samt skilde landskapet från resten av Sverige. Hur lång tid en överlåtelse spelade över tid var olika i olika delar av Sverige. I norra Sverige var ägaren kvar på gården tills han eller hon avled, men arvet till nästa generation var redan överfört, ett sorts undantagsbruk. I resten av Sverige var det mest vanligt att brukade ägaren tills han eller hon dog (Sporrong och Wennersten 1995, Morell 2001).

Lagstiftningen i Sverige beträffande jord har lång tradition. Genom kung Magnus Eriksson år 1350 reglerades bl.a. slätköp, där besläktade hade förköpsrätt innan annan köpare till all jord (Sjöberg 2001). Syskon har även påverkats av lagstiftningen. Söner hade företrädesrätt till jord och erhöll dubbelt så mycket som eventuella systrar (Fiebranz 2003). Det fanns dock en lag i Varend år 1350 där hustru har lika stor arvsrätt som mannen och systemen lika stor som brodern (Hafström 1958), men denna lag är en avvikande reglering. Bröder stärks i sin rätt från och med 1734 då får bröderna välja lott först. I man/hustrurelationen förvaltade mannen sin partners andel, änkor kunde dock sköta sin del, även om det var osäkert om de var unga vid mannens frånfälle. Ogifta söner övertog gårdar och ärvde ensam små gårdar, medan systemens övertagande oftast innebar att hon var gift (Fiebranz 2003, Sjöberg och Ågren 2003). Sonen tog också över oftare då han hade rätt till dubbelt så mycket jord som sin syster (Dribe och Lundh 2005). ”[...] *de ogifta döttrarna hamnade längst ner i den maktordning som avgjorde den ärvda jordens fördelning till en ny generation [...]*” (Fiebranz 2003).

Ålderdom, äktenskap och grundande av hushåll var viktigt när ett generationsskifte var nära förestående (Dribe och Lundh 2005).¹ I arv var kvinnor underställda män. Barnen hade rätt till arvslott i händelse av mannens död och Holmlund (2003) menar att detta marginaliserade kvinnan. Kvinnans intåg i agrar näring var begränsat. Genom att endast ha systrar, ingå giftermål med en bonde eller om mannen dog kom en kvinna in i lantbruket (Flygare 2001). Detta blir speciellt intressant att undersöka hur väl det stämmer i min studie. Från och med 1800- talet har juridiskt en jämställd arvsrätt fått råda. År 1863 förklarades kvinnor som inte gått fram till altaret med en man vid 25 års ålder myndiga. Det tillsammans med att den år 1864 införda näringsfriheten öppnade fler dörrar för kvinnligt företagande (Lidestav 2003a, Magnusson 2002). Det skulle dock dröja till 1890 innan kvinnor inte förbisågs i rangordningen till arv från deras egna manliga arvingar, män var målsmän över kvinnor till och med 1921, där finns lagar som reglerade kvinnors egna arvsrätt. Detta år infördes också rösträtten för kvinnor (Lidestav 2003a, Niskanen 2001), vilket med stor sannolikhet revolutionerade kvinnors bemötande och makt över jord i samhället. Om äktenskap ingicks före 1921 var mannen målsman för kvinnan fram till år 1950 (Lidestav 2003a).

Senare forskning har ifrågasatt den förhärskande bilden av arvspraxis. En undersökning av arvsmonster i Skåne åren 1720- 1840 (Dribe och Lundh 2005) visar exempelvis att söner inte stoppade döttrar och deras män att ta över gården, även om söners traditionellt långa förtur och möjlighet för män att köpa ut sina systrar i större mängd, dock var ersättning som nämnt vanligt. Arv som sätt att erhålla mark var vanligt och ibland var giftasmönstret taktiskt när det gällde att få tillbaka delad jord. Vid dödsfall hade en änking större sannolikhet att ta över om frun dog än änka hade att ta över om mannen dog, även om jord ärvdes av kvinnor till stor del. I syskonrelationer ärvdes 27 % av gårdarna av äldsta dottern och i 57 % av fallen tog

---

¹ Här kan skönjas en motsättning mellan olika forskningar, där olika ställningar intas i döttrars arv. Jag kommer att ta upp mer om detta i diskussionsavsnittet.

äldsta sonen över (Dribe och Lundh 2005). Mindre hänsyn tas också till vad kvinnor hade att säga till om i skogliga frågor. Enligt en norsk undersökning läggs mindre vikt vid ett kvinnligt uttalande även om gifta par där äger hälften av gårdarna (Brandt et al. 2004).

Från 1970 ärver barn födda utanför äktenskapet lika mycket som barn inom äktenskapet. År 1988 kom fastigheter att särbeskattas vilket även innefattade såld gård och den tillfaller kvinnan om mannen dör (Lidestav 2001, Lidestav och Nordfjell 2005). Innan hade barnen rätt till arv om ena föräldern dog och det resulterade i att kvinnor började ärva mer och mer. Fastighetsregleringar har blivit mer rättvisa, eftersom lagen ej pekar på kön vid arvs tvister. Med andra ord: Lagen är "könsneutral" (Lidestav 2008). Jord var ofta överfört till kvinnor genom arv och de gavs trygghet vid ålderdom tack vare morgongåvan som var kvinnans egna efter makens bortgång. Vanligt var också i ett sådant fall att hon flyttade och gården överläts vidare (Dribe och Lundh 2005). För just arv är den förra generationens ålder viktig. Detta är en tid när det avgörs vad som skall göras med fastigheten, samtidigt som kultur och släkts relation till gården och ekonomin spelar avgörande roller. En olönsam gård tas med låg sannolikhet över. En långsam generationsväxling blir vanligare under 1900- talet då två generationer och flera barn kan vara inblandade (Flygare och Isacson 2003). Kultur och tradition, flytt och förhållanden mellan lantbruk och skogsbruk kan vara en återspeglning av regionala skillnader och i landskap (Lidestav 1997). Lidestav och Nordfjell (2005) påpekar även att familjen helst har marken inom släkten. Det finns en vilja att ge möjligheter till barnen samtidigt som det paradoxala fenomenet att inte dela jorden i arvsöverlåtelser existerar. Detta visar sig i att realarv blir vanligare i landet. Trots detta ersätts jordlösa arvingar i regel på något sätt (Lidestav och Nordfjell 2005).

Andelen kvinnor som äger skog har i Sverige ökat, år 1996 var 37 % av skogsägarna kvinnor mot 20 % 1976 (Lidestav 1997). Släktens pengar mot gården är vanligaste sättet för män att överta gårdar, medan kvinnor oftast får gåvor, ärver eller erhåller gårdar i testamenten. Samägande hos kvinnor i är idag större jämfört med män och kvinnor har mindre jordar (Lidestav 2001, Lidestav 2003a) Oftare övertar syskonen gårdar nu och delar på den, förr tog sonen i större utsträckning över gården själv (Lidestav 1997). Tack vare inkomster utanför jordbruksfastigheten resulterar det i att den idag är "en reproduktionsenhet" (Törnqvist 1995) och bidrar lite till kapitalflödet. Med detta menar författaren att dessa lantbruk istället för timmer och spannmål som mest betydande "vara" har en sorts ärvd gemenskap blivit lantbrukets mål (Törnqvist 1995).

3. Metod och material

Urval

Till undersökningsområden valdes Västerbotten och Småland, vilket ger en bild över norra och södra Sveriges geografiska bild. Det är även sannolikt att det ges möjligheter att undersöka skillnader och likheter mellan länen. Få tidigare vetenskapliga undersökningar har berört två landsdelar som jag vill göra med den här studien, vilket ytterligare sannolikt kan tydliggöra skillnader. På denna regionala nivå sattes sju kriterier upp:

- 1) Byn skall ha ca 50 fastigheter för att få ett representativt urval
- 2) Inte avbefolkas i nutid
- 3) Jord- och skogsägande inom bruksenheter
- 4) Utbor skall finnas inom området
- 5) Inga stora kända konflikter
- 6) Normal omsättning på fastigheter
- 7) Omsättning i form av arv, gåva och öppna marknaden skall finnas.

Kriterierna låg till grund när kontakt med LRF Västerbotten och LRF Sydost tillfrågades om lämplig by. I Småland valdes att premiera Kalmar Län före de andra länen, varvid Döderhult och Förlösa framkom och jag utvalde Döderhult. Från LRF Västerbotten kom förslaget Övre och Nedre Bäck tillskrevs således det andra undersökningsområdet.

Nivå två av kriterier:

- 1) Fastigheten skall ha en ägare eller gift par till jorden
- 2) Ägaren/ägarna skall vara bosatta på fastigheten
- 3) Minst två släktöverlåtelse skall ha gjorts inom familjens ägande av gården.

Dessa kriterier valdes av flera orsaker. För det första är det viktigt att kunna jämföra resultaten med annan forskning, för att kunna identifiera vilka resultat som är olika eller lika. För det andra så är det viktigt att ha klara definierade kriterier därför att om undersökningen görs om måste de vara enkla och tydliga för att få en så lik undersökning som möjligt. För det tredje är det enklare att identifiera brister och avvikelser i min undersökning och undvika samt finna systematiska fel om kriterierna är klara.

En viktig sak att förklara är varför jag inte tagit med kön som ett kriterie. Meningen med kriterierna var att jag skulle få ett så objektiva urval av intervjupersoner som möjligt. Jag skulle själv inte välja vilka jag skulle intervjua, frestelsen att här endast tillfråga kvinnor är överhängande. Dessutom ägs fler gårdar av män, vilket gör att det korrekta urvalet till dessa intervjuer då är att de jag enligt mina kriterier ska intervjua ska vara de som de facto ärvt en gård. De är då i de flesta fall män. Dessutom är det ju av intresse för studien att få männens syn på varför just de fick ärva gården. "Minst två släktöverlåtelse"- kriteriet finns med som en definition av vad ett arv är.

Kriterier för konflikter och normal omsättning på gårdar och fastigheter har jag med för att kunna jämföra med andra områden om fler skulle göra en liknande undersökning. Har jag då inte definierat dessa kriterier blir undersökning omöjlig att göra, och därmed ökar legitimiteten av denna undersökning om kriterier är tydliga. Utbor finns med i undersökningen eftersom det är så Sveriges landskapsbild ser ut mer och mer. Fler flyttar till

större tätorter, men ärver och/eller köper fastigheter utanför tätorterna. Av samma anledning inkluderas också gårdar som ägda av fler personer.

Skellefteå och Högsby dit intervjuerna förlagts har många likheter med varandra. Båda områdena är kustområde och jordbruksbygder, även om klimatzonen skiljer och därmed

Figur 1. Vy över Nedre Bäck (Skellefteå) en oktobereftermiddag 2008. Notera att de gamla bodarna samsas med de nyare villorna. Området är präglad av slätter på åkrarna och en intensiv skogsskötsel på tallmarkerna. Foto: Simon Halling.
The area of Nedre Bäck (Skellefteå) in oktober 2008. The area is dominated by fields and pastures and intense management of pine forests. Foto: Simon Halling.

möjligheterna att driva jordbruk. Ensäde har använts längre tillbaka i både Döderhultsområdet och området kring Västerbotten (Sporrong et al 1995), även om sädesslagen skiljer. I det norra länet har korn dominerat, medan alla sädesslag kan odlas i Oskarshamnstrakten. Ytterligare en likhet är den slättbygdskaraktär som kännetecknar båda socknarna, med brutna marker av åkermark, samt slätterjordar omkring.

De genomförda intervjuerna

Ovan kriterier låg till grund när Skogsstyrelserna i Skellefteå och Högsby kontaktades för att mer ingående ta reda på vilka personer jag skulle intervjua. Där frågade jag efter gårdar som passade in på fastighetskriterierna. Flera referenser erhöles och även om utgångsläget var en s.k. snöbollsteknik (Arora- Jonsson 2004), genomfördes tekniken ej helt konsekvent med kontakterna som genomfördes via telefon. Detta ledde till tredjehandsreferenser och ett nätverk där jag erhöles flera markägare som i sin tur kunde vidarebefordra. Jag kontaktade intervjupersonerna via telefon.

Intervjuerna genomfördes ansikte till ansikte på plats där vi överenskommit (de flesta intervjuades i deras hus) med frågor förtillverkade med hjälp av en provintervju. Under intervjuerna skrevs svaren ner av mig på blanketter (bilaga 1). Samtliga intervjuer spelades också in med en Olympus Digital Voice Recorder DS- 2300 för senare dubbelkontroll av mina nedskrivna svar. Intervjuerna genomfördes mellan den 9 oktober och 11 november 2008, med start i Nedre Bäck. Intervjuerna tog sedan mellan 9 och 35 minuter, men vanligtvis ca 20 minuter. Fördelen med just intervjuteknik som metod är möjligheten att ställa specifika

frågor vilket naturligtvis inte kan göras med register eller insamlad data. Personerna kommer med en stor variation av svar, deras unika erfarenheter och personliga svar samt förklaringar på företeelser kring arv och generationsskiften är viktigt att få med. Dessutom kan frågorna anpassas till frågeställningen, vilket är mer arbetsamt att göra med ett register eller data. Intervjumetoden i denna studie var tidskrävande, först planering, ringa till Skogsstyrelsen och flera referenser samt resor till och från svarande personer. Frågorna i intervjun kan utan min vetskap uppfattas olika av olika personer, beroende av deras erfarenhet. Det finns också en möjlighet att användbara frågor som kunde ställts inte finns med, men detta försökte jag

Figur 2. Foto taget söderut över mellanområdet i Döderhults nedre delar (Högsby).
Foto: Simon Halling.

View of the pastures of Döderhults lower parts (Högsby). Foto: Simon Halling.

arbeta bort med att ha en friare fråga på slutet där svarandena fick spåna fritt kring generationsskiften. Under intervjuveckorna har jag naturligtvis blivit mer erfaren i intervjumetodiken, vilket har förbättrat mina följdfrågor.

Som metod är mina intervjuer kvalitativa med några kvantitativa inslag. Längd förloras i kvantitativa metoder (Florén och Ågren 1998) men i kvalitativa studier kan mer kraft och tolkningstid läggas på varje intervju vid analysen. Dessutom är det sannolikt mindre risk för felkällor vid kvalitativa metoden då antalet prov är färre. Nackdel med kvalitativ studie är även att materialen och svaren inte är säkrade statistiskt.

I Västerbotten ägde Anders en skogsgård med sin fru Anna i 4:e generationen. Bertil ägde med sin fru en mjölkgård som gått i arv mer än 3 generationer. Carl ägde en skogsgård med sin bror i 4:e generationen. Daniel i Kåsböle ägde ensam en mjölkgård i 4:e generationen. Enar ägde en gård med sina två bröder i 3:e generationen. Fanny ägde ensam en skogsgård i 3:e generationen. Greta ägde ensam en skogsgård i 7:e generationen. Hilda och Hans i 10:e generationen ägde en skogsgård tillsammans.

I Småland ägde Alvar med sin fru Agda en köttgård i 3:e generationen. Bosse ägde ensam en skogsgård i 3:e generationen. Caesar ägde ensam sin köttgård i 4:e generationen. Diana i Döderhult ägde en skogsgård tillsammans med sin mor och bror i 4:e generationen. Erik ägde tillsammans med sin bror ett lantbruk i 4:e generationen. Felix ägde i 3:e generationen en

mjölk- och köttgård tillsammans med sin bror och två kusiner. Gunhild i Bokara ägde en skogsgård med sin syster i 3:e generationen. Hanna ägde med sin man en skogsgård i 3:e generationen.

Definitioner

När jag i texten refererar till studieområden, område och socken menar jag alla byar Småland respektive Västerbotten. Dessa kommer härnäst att refereras till som Högsby respektive Skellefteå. När jag refererar till by menar jag intervjuort, vilket alltså kan innebära att jag talar om Döderhult specifikt. Brukningsenhet är i min studie en fastighet som ägs, förvaltas och redovisas i en intervju av en eller flera ägare inom samma län. Utbo är en person som bor på en annan fastighet än den hon/han äger. En åbo är en person som bor på den fastighet hon/han äger.

4. Resultat

Gårdarna och ägarna

I Högsby intervjuades 8 personer, fem män och tre kvinnor. Spridningen var stor inom området, med Döderhult och Oskarshamn längst i öster och Bokara längst i väster, samt Gränerum i norr och Tjuståsa i söder. För att garantera anonymiteten hos de intervjuade tilldelades de påhittade namn och jag beskriver inte närmare var gårdarna ligger. Samtliga intervjuer är genomförda med en eller två personer åt gången på plats. Ägandeformen varierade i området, två män ägde gården själv, tre gifta par samägde, en kvinna ägde med sin bror och mor, en kvinna med sin syster samt en man ägde gården tillsammans med sin bror och två kusiner. Gårdarna som ingick i studien hade en medelstorlek på ca 206 ha och sju av gårdarna hade mindre vattendrag att tillgå, från dammar till del i sjöar och fyra av gårdarna saknade bete. Skogen tog oftast upp den största delen av marken och sju av de åtta gårdarna innehade åkermark. Hanna (Oskarshamn) var den ende i Högsby som intervjuades utanför sin fastighet.

Intervjuerna i Skellefteå var mer koncentrerade, genomfördes i Nedre och Övre Bäck, Kåsböle och i Skellefteå stad. Även här genomfördes åtta intervjuer, två av dem med gifta par närvarande. Tre gårdar ägdes av gifta par, en man ägde ensam sin gård, två kvinnor var ensamägare, en man ägde med sin bror och en man ägde en gård med sina två bröder. De åtta gårdarna hade en medelstorlek ca 124 ha och fem av gårdarna hade tillgång till sjöar eller vattendrag. Endast en gård hade egna beten, åker fanns dock på alla gårdar samt skogen tog i samtliga fall upp den största delen av gårdarnas arealer. Greta (Skellefteå) var den enda utbon i Skellefteå.

Tabell 1. Former av ägande i Skellefteå och Högsby. Inom parentes står intervjupersonerna *Form of ownership in Skellefteå and Högsby. In brackets the persons I interviewed*

Fastighet	Skellefteå	Högsby
1	Gift par (Anders och Anna)	Gift par (Alvar)
2	Gift par (Bertil)	Ensamägande man (Bosse)
3	Man med bror (Carl)	Ensamägande man (Caesar)
4	Ensamägande man (Daniel)	Kvinna med mor och bror (Diana)
5	Man med två bröder (Enar)	Man med bror (Erik)
6	Ensamägande kvinna (Fanny)	Man med bror och två kusiner (Felix)
7	Ensamägande kvinna (Greta)	Kvinna med syster (Gunhild)
8	Gift par (Hilda och Hans)	Gift par (Hanna)

Släkt- och arvsöverlåtelse i Skellefteå

Gårdarna hade i Skellefteå gått i arv i släkten tre till tio generationer, en hade köpts på exekutiv auktion, i fem fall har gården köpts av en man, två gårdar hade haft samma släkt så länge att ursprung är okänt.

Anders och Anna i Nedre Bäck hade en gård sedan 1963 som helt gått på svärdssidan, sedan farfars far köpte på 1840-talet köpte den. En del av gården ägdes av fadern och en del av

farbrodern, men den delen köpte Anders tillbaka år 2003. Anders har sex barn, två söner och fyra döttrar, vuxna.

Bertil i Övre Bäcks gård kom till släkten år 1890 genom farfadern, men hade varit i släkten sedan 1700- talet. Fadern som var yngsta barnet ärvde gården efter att systemen giftes bort till granngården. Fadern sålde gården till Bertil och en bror, efter att tredje och äldsta brodern flyttat. Bertils fru köpte sedan ena halvan av brodern. Bertil har två söner och en dotter.

Carl i Nedre Bäck ärvde gården från fadern 1973. Från början köptes gården av Carls farfars far i början av 1880- talet, varvid gården gick på svärdssidan hela vägen, den delades upp av Carls far och farbror och ägdes sen av Carl och hans bror. Carl har en dotter och två söner.

Daniel i Kåsböle köpte gården av sin far år 1969. Gården köptes 1857 på exekutiv auktion och delades upp 1922 då Daniels far köpte en del och systemen den andra delen. Daniel ägde nu gården ensam. Daniel har en son och två döttrar.

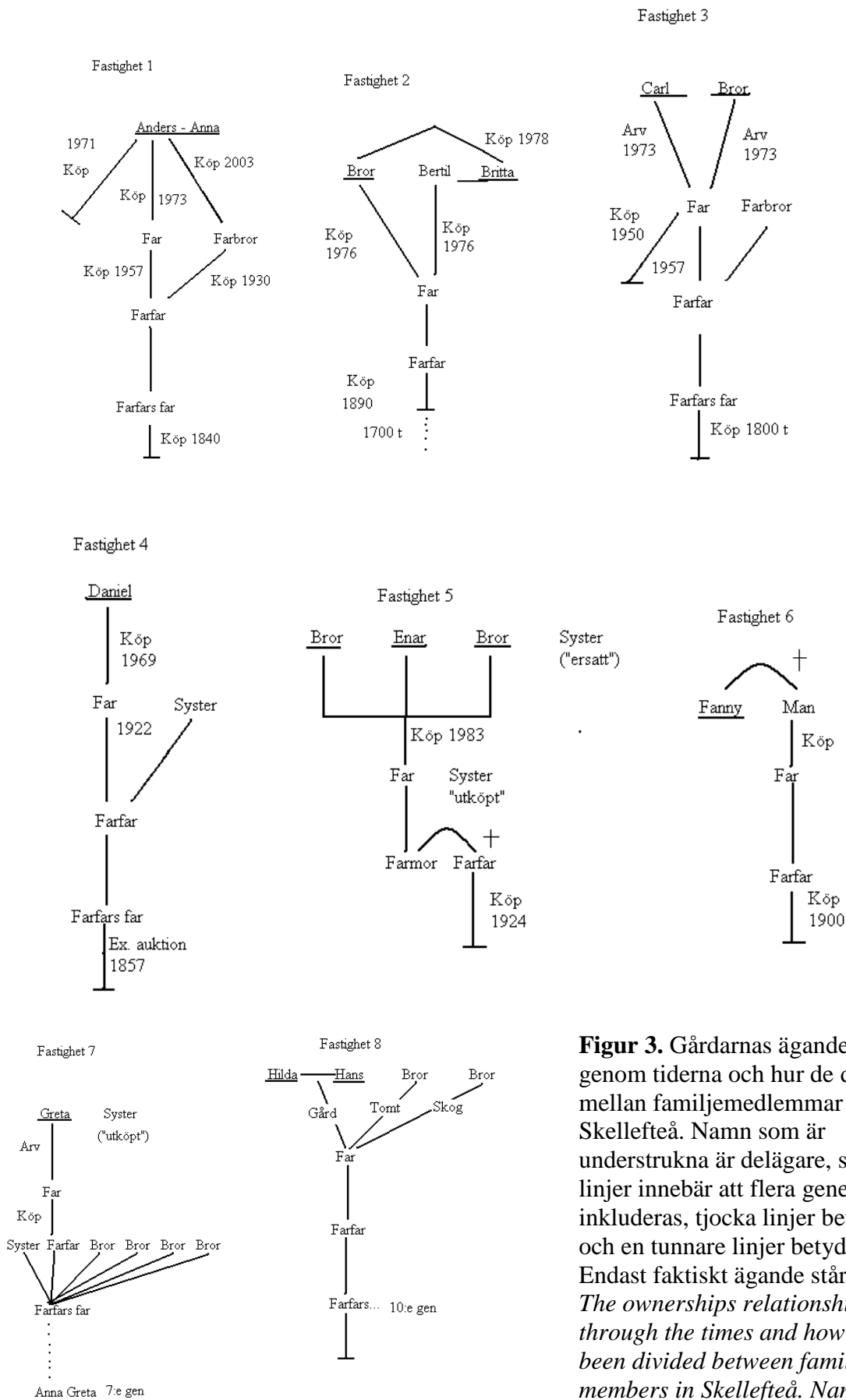
Enar i Nedre Bäck ägde gården med sina två bröder, de köpte den av sin far 1983, då de också köpte ut sin syster. Enars farfar köpte gården 1924, varvid frun ärvde den och sedan sålde den till sin son, Enars far. Enar har inga barn.

Fanny i Övre Bäck har ärvt gården efter sin mans död. Gården köptes av Fanny´s mans farfar omkring 1900 och gick sedan från far till son. Fanny har en son och två döttrar, vuxna.

Greta i Skellefteå köpte gården av sin far och köper ut sin syster efter 10 år. Gården har funnits i släkten i sju generationer, farfaderns syskon delade lika på gården och fadern köpte gården av sin far innan den gick till Greta. Greta har en son, ung.

Hilda och Hans i Övre Bäck äger en släktgård tillsammans från Hans sida sedan 1999 i 10:e generationen. Gården kommer från Hans´ far och har enligt dem gått från far till son, har dock delats i fyra delar genom tiderna. Hilda och hans har två unga barn.

I Skellefteå skedde sex av åtta övertagande av fastigheterna snabbt, dvs. under ett år. I ett av fallen (Enar, Nedre Bäck) låg utgiftsansvaret kvar hos den förre ägaren (fadern) i fyra år. Greta (Skellefteå) köpte ut sin syster efter att de ärvt den av fadern tio år tidigare. En tvåårig övertagning fanns hos Bertil (Övre Bäck), då frun köpte ut Bertils bror efter att bröderna köpt av sina föräldrar.

Figur 3. Gårdarnas ägandefördelning genom tiderna och hur de delats upp mellan familjemedlemmar i Skellefteå. Namn som är understrukna är delägare, streckade linjer innebär att flera generationer inkluderas, tjocka linjer betyder köp och en tunnare linjer betyder gåva. Endast faktiskt ägande står med. *The ownerships relationships through the times and how they have been divided between family members in Skellefteå. Names that are underlined includes owners, thick lines are bought estates and thinner inherited. Dotted lines are several generations of ownership.*

Släkt- och arvsöverlåtelse i Högsby

Ägarna till gårdarna i Högsby var tredje till fjärde generationens ägare och samtliga gårdar har inkommit till släkten genom en man, genom köp från utomstående. Fyra av gårdarna har gått i arv uteslutande på svärdssidan, två av kvinnorna hade endast en syster och hade då ärvt gården av sin far. Diana (Döderhult) hade en bror som erhöll hälften av faderns del när det blev skilsmässa mellan hennes föräldrar.

Hos Alvar i Döderhult hade gården gått i arv helt på svärdssidan hela tiden ända sedan den köptes av farfadern år 1950. År 1968 köpte Alvars far gården. Gården gick sedan gradvis över genom gåva och köp till de två sönerna med start 1983 och systemen löstes ut. Alvar menar också att bröderna var överens om att gården inte skulle gå till kusinerna. År 2000 delade bröderna slutligen upp gården mellan sig, då den växt 1986 genom köp. Alvar har en ung dotter och en vuxen son.

Bosse i Döderhults morfar köpte genom exekutiv auktion en gård 1938, som sedan ägdes av Bosses morfars fru och deras två barn, modern till Bosse och hans moster. Bosse har sedan köpt från alla fyra gradvis genom åren. Bosse har två unga barn.

Caesar i Döderhults farfars far köpte den aktuella gården i början av 1900- talet, i samband med försäljning av en annan gård. Den övergick 1929 till nästa generation som 1964 sålde vidare till sin son och hans fru. År 2006 gick gården över till Caesar genom gåva. Caesar har två småbarn.

Diana i Döderhults gård blev köpt mot slutet av 1800- talet av Dianas morfars far och delades upp mellan två bröder. Dianas mor ärvde sedan tillsammans med hennes man, som i sin tur behöll en halva vid skilsmässa, varvid faderns del gick till Diana och hennes bror. Dianas mor köpte in en gårdsdel från Dianas mors syskon. Diana har en ung dotter och en ung son.

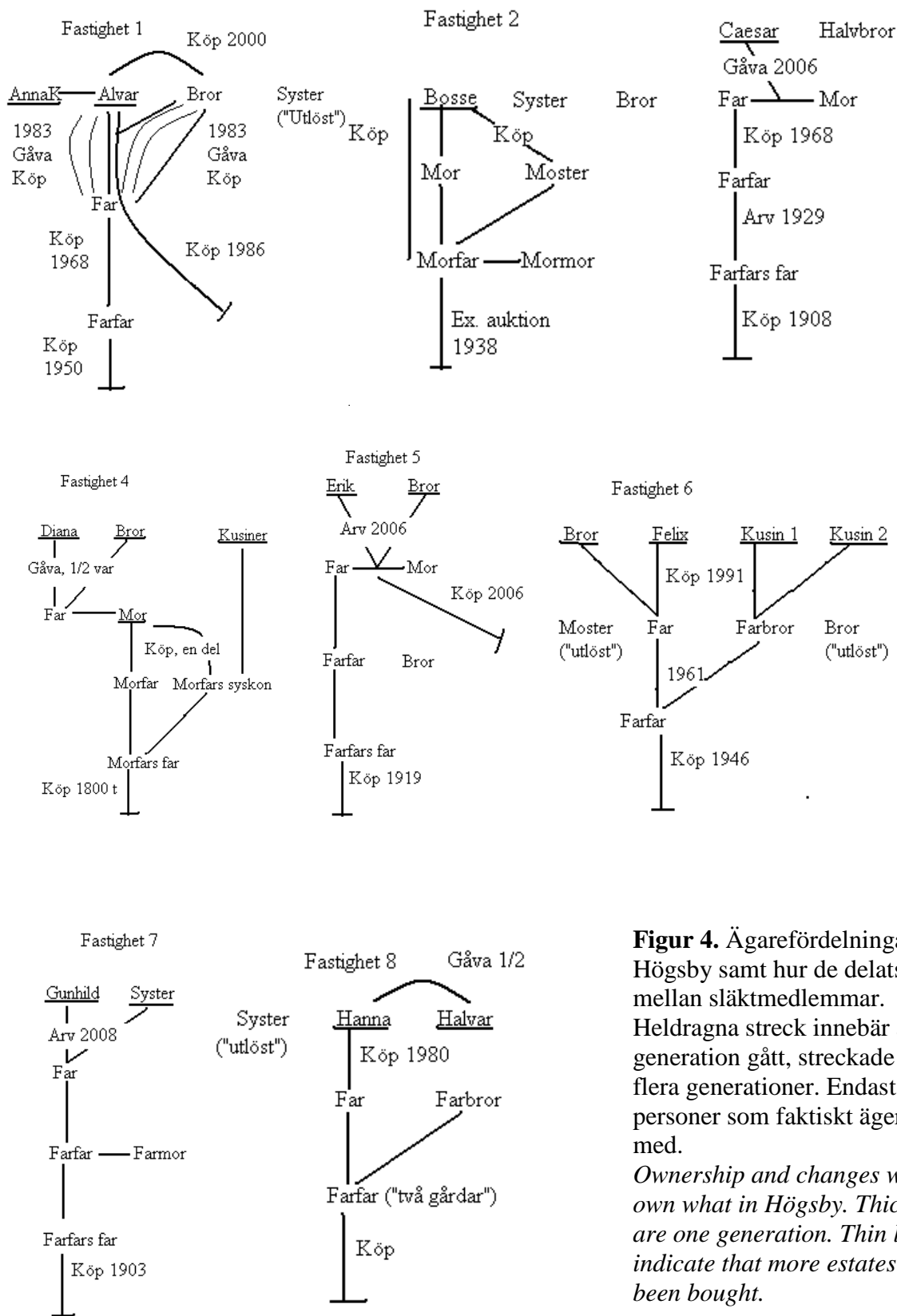
Erik i Döderhult erhöll sin halva av gården från en rak linje på svärdssidan ända från Eriks farfars far, som köpte den år 1919. Den andra halvan ägs nu av Eriks bror. Erik har två små barn.

Felix i Döderhult köpte en gård tillsammans med sin bror och två kusiner. Farfadern som köpte gården 1946 hade fyra barn, tre söner och en dotter, dottern och en son löstes ut, varvid delningen gjordes slutlig till fyra ägare. Felix har inga barn.

Gunhild i Bokaras farfar köpte gården 1903, den ärvdes av Gunhilds far och sedan av Gunhild och hennes syster som är de enda barnen. Gunhild har två vuxna söner och en vuxen dotter.

Hanna i Oskarshamn köpte gården själv från sin far 1980. Ursprungligen köptes gården av Hannas farfar och sedan vidare till sonen, Hanna hade endast en syster och hon ärvde inte gården, men kompengades med kapital. Halvar, Hannas man, äger del i gården som Hanna överlätit. Hanna har en son och två döttrar, vuxna.

Även i Högsby skedde sex av åtta övertaganden snabbt. Bosse (Döderhult) köpte gården i bitar av sin moster, mor och mormor samt morfar under flera års tid. Alvar (Döderhult) köpte med sin bror efter att erhållit gåvor av gården från föräldrarna vid två tillfällen. Sedan köpte Alvar ut sin bror år 2000, vilket gjorde övertagandet ca 17 år långt.

Figur 4. Ägarefördelningar i Högsby samt hur de delats mellan släktmedlemmar. Heldragna streck innebär att en generation gått, streckade att flera generationer. Endast de personer som faktiskt äger står med. *Ownership and changes who own what in Högsby. Thick lines are one generation. Thin lines indicate that more estates have been bought.*

Frågan jag tar upp här är vad som var avgörande till att just de övertog gården. Här redovisas vilka svar som kom upp. Det vanligaste svaret i Högsby var att deras intresse var avgörande. I andra hand fanns en mängd förklaringar, varav många var unika. Exempel på sådana är att det fanns jobb i närheten, viljan från fadern eller att systemens kille inte var intresserad av lantbruk. Samtliga utom Felix i Döderhult svarade ja på frågan om de lagt ner mer arbete på gården än sina syskon när den förra generationen fortfarande brukade den. Här ser vi uttalanden om detta fenomen:

”Jag har alltid varit intresserad. Jag har varit med hela tiden, jag har varit med ute i jordbruket, jag har varit med ute i, i skogen, jag. Alltid intresserad av vad som händer och [...] varit mån om att fastigheten ska så säga må bra, att kunna leva vidare [...]” (Caesar, Döderhult).

”Intresset. Det var det ju. Man var intresserad [...]” (Felix, Döderhult).

”[...] min man var ju också uppvuxen med lantbruk och det var inte min systers pojkvän [...] idag känns det inte helt okej det gör det inte [...] min syster blev väl kompenserad ekonomiskt men blir ju aldrig detsamma som gårdens värde [...]” (Hanna, Oskarshamn).

”Sen är det ju klart att min far hade nu en väldigt stark önskan att vi skulle, jordbruksdriften skulle fortsätta [...]” (Bertil, Övre Bäck).

”Nej vad som avgjorde det, det var, det var väl att dem flyttat ut mina äldre syskon och jag hade varit hemma och jobbat här och därför så tyckte nog min, min, mina föräldrar också att, dem tyckte att det var lämpligast att jag skulle köpa gården” (Daniel, Kåsbole).

Konkurrens om gårdarna

De flesta personer jag intervjuat i Högsby (7 av 8) upplevde ingen konkurrens från syskonen, samtidigt trodde de flesta (sex av åtta) att gården hade varit kvar i släkten om de inte tagit över den. Fem av de tillfrågade uppgav att de jobbat med en agrar näring på något annat sätt om de inte tagit över släktgården. Var en syster inblandad, som i fallet hos Alvar i Döderhult, köptes hon ut och bröderna delade gården mellan sig. Samma sak skedde när Hanna köpte ut sin syster år 1980. Om syskonen har haft rätt till arv har de i så fall ersatts, eller kommer att ersättas med annat kapital. Ingen i Högsby kände sig tvingade av föregående generation att ta över.

I Skellefteå upplevdes inte något tvång från föregående generation att ta över gården. Alla åtta är tydliga på den punkten. Inte heller här upplevdes konkurrens om gården från syskonen, engagemanget från övrig släkt är låg, då den i få fall ansetts gå över till släkting (två av åtta) om de själva inte tagit över den. Om de själva ej tagit över gården menar två att de fortsatt med agrar näring, två säger att ett annat yrke hade varit troligt alternativ och för en fanns osäkerhet. De tre sista menade att de arbetat ideellt, byggt en sommarstuga eller bott i annan boendeform ett tag. I tre fall i Västerbotten har syskonen ersatts, två med kapital och ett fall där en broder erhöll skog och den andra brodern en fastighet. I tre intervjuer pekades det på att syskonen redan flyttat ut, eller av andra skäl inte tagit över, vilket slutade med att gården köptes av ett barn. Slutligen fanns ett fall där två bröder köpte gården, senare löstes en bror ut utav den andra broderns fru. Påtryckningar från fadern kan dock också utläsas;

”[...] det kändes lite som han framställde det som nu eller aldrig [...]” (Hanna, Oskarshamn).

Hanna blev i så fall den enda som upplevt något tvång från föregående generation.

De kommande åren på gården

Två av 18 intervjupersoner hade inga barn, Enar i Nedre Bäck och Felix i Döderhult. Barnens åldrar varierade från småbarn till vuxna. Intervjupersonerna fick frågan om barnen var villiga att överta gården efter dem. Fyra av personerna menade att sonen/söner visat intresse, men ingen nämnde att dottern gjort det. Två tyckte att deras barn var ointresserade. Fyra intervjupersoner i Högsby menade att barnen var för unga eller vet inte hur barnen ställde sig till ett eventuellt övertagande. Samma siffra i Skellefteå är två personer. Noteras bör även att ett ungt barn var något intresserat enligt Erik i Döderhult. En dotter i Högsby kan dock haft en vilja att ta över enligt en kvinna (Hanna, Oskarshamn). Även föräldrar hade inflytande, både hos kvinnor och män. Här diskuterades också vad som avgör vem som övertar en fastighet, men också vilket ansvar barnen har och inte har:

”Men jag har ju inte sett den där riktiga gnistan alltså ifrån mina egna barn än, det har jag inte” (Alvar, Döderhult).

”Min ambition är att skapa en bärkraftig fastighet [...] sen vad barnen vill göra är inte min huvudvärk” Bosse Döderhult).

”Jag vet inte, han [son, S.H. anm.] är ju bara 15 år, men. Ja, han får väl ta det som en investering och göra vad han vill med den [...]” (Greta, Skellefteå).

Ingen jag talat med i mina intervjuer berättade att det skulle vara speciellt kopplat till status utifrån sett att ha en gård. Ägandet kan dock ge en form av kontroll och makt:

”[...] Ja, nu rör jag om det där, tyckte jag kändes ganska skönt [...]” (Greta, Skellefteå).

När väl intresset fanns i Högsby, uttrycktes det vagt. Intresset behövde naturligtvis inte vara det enda som avgör nästa överlåtelse:

”Jo, han [son, S.H. anm.] är nog intresserad hela frågan är när i och med att det är ju rent skrämmande fastighetspriserna. Alltså, det är ju, jag tycker det är ruggigt [...]” (Anders, Nedre Bäck).

”Jag var den enda som var intresserad” (Bosse, Döderhult).

Kommentarer om av finansiella karaktären och hur den senare sköttes kommer från flera håll;

”Men det, det kommer ju andra grejer, det kan ju vara ekonomiska grejer, där det kan vara intressant att ta över. Men inte bedrivit som, som vi bedriver idag” (Enar, Nedre Bäck).

”Det finns många fastigheter som är överlåtna, helt eller delvis och det står och förfaller och skogen förfaller och det sköts inte och så vill jag inte att det skall bli utan då, då är jag hellre beredd och sälja. Faktiskt sälja fastigheten på marknaden och, i så fall investera kapital i någonting som dem är intresserade av[...]” (Caesar, Döderhult).

”[...] min syster är inne på det också vi får sälja gården. Det är nog det enda för, för fem stycken kan inte ha en gård ihop. Det är omöjligt, tror jag [...]” (Gunhild, Bokara).

Vem som var intresserad diskuteras också, ur ett manligt perspektiv:

”Jag tror då båda pojkarna är intresserade [...]” (Carl, Nedre Bäck).

Ett tydligt uttryck på att en man borde äga en gård är nästa citat:

”Antingen, ja antingen att mina barn eller någon av mina barn tar över, förmodligen i så fall sonen, ja eller om dottern träffar någon [...]” (Alvar, Döderhult).

Det var även genomgående att konflikter ville undvikas vid överlåtelser;

”[...] att man inte ska bli ovänner [...] det är nog det viktigaste tycker jag [...] att man kan göra det på ett smidigt sätt det tycker jag är det viktigaste [...]” (Diana, Döderhult).

”[...] det var lite svårt att känna att jag, det här vem som var, kvinnan på gården[...]” (Hilda, Övre Bäck).

Hilda pratade här om att hon kände en antydning till maktkamp med sin svärmor. Låg osämja förekom på andra sidan mellan de barn med arvsrätt, vilket gjorde att övriga förklaringar som Maria Ågren använder till överlåtelser än de jag nämnt ovan inte gick att applicera på min studie.

5. Diskussion

Metoddiskussion

Totalt passade nio gårdar in på fastighetskriterierna, vilket enligt mig gjorde intervjuförhållandena komplexa. Ägandet hos de olika intervjuerna varierade kraftigt, som resultatet av min metod att hitta intervjupersoner. Totalt var det åtta former av ägande (tabell 1), vilket ledde till diversifierade intervjupersoner. Endast kriteriet om överlåtelse i släkten följdes genomgående. Min intention var att genomföra studien med en s.k. ”snöbollsteknik” (Arora- Jonsson 2004), men nu blev den en ”subjektiv snöbollsteknik” för att parafrasera Arora- Jonsson (2004). Detta skedde av flera anledningar. För det första tackade totalt fem möjliga intervjupersoner nej (tre i Skellefteå, två i Högsby) vilket ibland innebar att jag fick gå tillbaka ett par steg och ringa upp en referens flera gånger. För det andra fick jag mest män i förslag, en gång med förklaringen ”[...] män sköter ju skog [...]” (Skogsstyrelsen, Skellefteå) vilket fick till resultat att jag frågade aktivt efter kvinnor vilket styrde vilka jag intervjuade. När jag frågade kvinnor om de ville delta i en intervju så nämnde alla att de ”inte hade något att bidra med” vilket ingen man sa. Sannolikt lever förståelsen ”om män som skogsägare” vidare kraftfullt. För det tredje frågade jag ej genomgående om personen ville referera till någon, vilket naturligtvis var ett misstag. Kritik kan även riktas då jag inte efterkontrollerat ifall fastigheterna låg i en administrativ del, detta var dock inte av stor vikt för resultatets skull.

Intervjuerna var mina primärkällor och de berättades av gårdsägarna och nedskrevs av mig. För att finna citat har jag lyssnat på vissa delar igen och dubbelkollat att jag uppfattat saker och ting rätt när det gällde arv och ägande. Även villkoren för övertagandet har jag lyssnat igenom igen. Den information jag hade från primärkällorna var erfarenheter och de berättades av en ägare. Andra i personens närhet kan ha uppfattat en del detaljer något annorlunda. Sekundärkällorna var av en större bredd, från vetenskapliga artiklar till elektroniska dokument.

Sannolikt fanns det frågor som kunde ha varit behjälpliga i att besvara frågeställningen men som inte fanns med på min frågeblankett (bilaga 1). Svårigheten i intervjuteknik tycker jag låg i att få intervjupersonen att på ett avslappnat sätt tala om gården de förfogade över. För ingående frågor om gårdens ekonomi och konflikter i släkten undvek jag medvetet för att få ett öppet samtalsklimat på den korta tid intervjun pågick. Detta syfte tjänade frågan om gården och byggnaderna som jag hade i början. Genom svaren på frågorna fick jag till stor del frågeställningen besvarad där skillnader mellan könen och villkor mellan överlåtelse var viktigast att besvara. En del frågor kunde ha lagts till; ”Hur viktigt är det att gården finns kvar i familjen och/ eller släkten?”. Den skulle ha belyst betydelsen att ha gården i släkten. ”Hade du konkurrens från övriga släktingar om gården?” hade tillfört och visat på en om inte bara syskonens vilja (och ovilja) att ta över spelat en roll i övertagandet. Även frågan ”Tycker du det är viktigare att alla syskon ska få del i släktgården än att det mest kompetenta syskonet ensamt tar över?” skulle ha belyst ägarformen och uppfattningen hos ägarna på ett intressant och provocerande sätt.

Jag har även undvikit frågor om lagstiftning och äganderätt samt äktenskap, vilket kunde ha varit behjälpligt att ha med då jag skulle besvara min frågeställning. Detta kunde exempelvis belyst frågor och missnöje över lagar och vad intervjupersonen tyckte var viktigt i fråga om äktenskap och jordfördelningar mellan könen.

Min ambition var att intervjua de personer som ägt från sina ”egna” förfäder, dvs. som var söner eller döttrar till de som ägt gården. Därför intervjuades inte i första hand de som gift sig med dessa söner eller döttrar, då jag ville ha den närmsta informationen i tid som var möjlig. I många fall kan ju den ingifta komma in i ägandet först efter arvsskiftet och då hade den personen inte erfarenhet från själva arvsproceduren. Eftersom de flesta som ärvde gårdar i Sverige är män, blev mina intervjupersoner i överhängande del män. Detta kan naturligtvis ändras till att endast intervjua kvinnor. Men då hade jag inte fått med mäns inställning på män och kvinnors arvsskiften.

Diskussion av resultat

Både Sjöberg och Ågren (2003) samt Maria Ågren ensam (1995) hittade att arbete resulterade i rätt till jord. I mina intervjuer ser jag tydligt att så är ännu fallet, då intervjuobjekten menar att just de lagt ner mest arbete på gården. Det tolkar jag som att det går att arbeta sig till egendom i den tid vi lever. Svaren talar om en kultur där arbete lönar sig. Det finns undantag. Felix (Döderhult) menar att han arbetade mer än sina syskon, men då får vi komma ihåg att han också ärvt den tillsammans med sin bror. Diana anser att arbete på gården gav henne större legitimitet till gården. Hon erhöll en fjärdedel av en gård från sin far vid en skilsmässa och hade en bror som erhöll den andra fjärdedelen. Diana har i detta fall lagt ner mycket arbete med mjölkkor, vilket resulterar i att hon arbetat sig till en position som ägare. Även denna händelse går att införliva i Flygares (2001) teorier. Ingen anser sig arbetat mindre än sina syskon och på detta ovan beskrivna sätt sammantaget enligt min mening legitimerar intervjupersonerna sitt eget övertagande av gården. Alla kvinnor anser sig ha arbetat mer än sina syskon, så det är inga skillnader mellan män och kvinnor på den punkten. Det är naturligtvis mycket svårt att veta huruvida de arbetat mer, men det är mycket sannolikt att arbete kan ge en bättre plats i arvsrangordningen.

Liksom tidigare studier (Dribe och Lundh 2005) visar min studie på att systrar köps ut av en bror, en syster köper aldrig ut en bror. Detta visar att genusordningen lever vidare i lantbruket. Syster och bror kan dock samäga (Diana), men är undantaget som bekräftar det systemet i ägande. Flygares (2001) förklaringar på hur en kvinna kan komma att äga lantbruk bekräftas av min studie. I Skellefteå har en kvinna köpt ut sitt enda syskon (en syster), en kvinna är änka och den tredje har gift in sig i en gård. I Högsby hade de övriga kvinnorna endast systrar. Det finns dock i min studie två intressanta avvikelser i Högsby. I det andra fallet har en kvinna köpt ut brodern till sin man, vilket sannolikt är mycket ovanligt.

När det gäller kvinnor och män fanns det skillnader hur de förklarar varför de tog över en fastighet. Frågan är intressant ur synvinkeln att män ärver oftare än kvinnor (Dribe och Lundh 2005). Nio av tio män meddelar att det var deras ”intresse” som var viktigast vid ett övertagande. De menar att de själva var avgörande, även om de noterar att föregående generation var viktig idémässigt, att få en tillhörighet flyter mellan raderna i deras förklaringar. Kvinnor förklarar sitt övertagande annorlunda. Pappans påverkan har varit tydlig, eller ”fadersviljan”. En kvinna hade en bror och mor i ägandet, men annars följer det Flygares (2003) beskrivning om kvinnligt arv som innebär änka, ingifte eller systrar. Sannolikt menar fadern således att föra över fastigheten i familjen, vilket skulle betyda att som Niskanen (2001) menar: finns ingen man, får kvinnan ta över. Ett tydligt exempel på detta fenomen är när Carl (Döderhult) förklarar att dottern inte har intresse av att ta över gården, men sönerna har det. Kvinnor tenderar att inte förklara att fastigheten kom i deras händer med att de bestämde det. Kommentarer tenderar påvisa att gården bör ha en manlig ägare. Gårdar tillhör m.a.o. män i det sociala medvetandet vi förklarar med genus. Intresset

räcker när en man ska ha en gård, det andra könet ofta vill ge förklaringar när de motsätter sig maktordningen och vill ha gården.

Arvsmönstren i Skellefteå och Högsby visar på att ägandet förs vidare med realarv, vilket också tidigare studier visat blir mer vanligt (Lidestav 1997). Genom dessa rättvisa arv, där det i mina studier är regel att syskon ersätts, splittras fastigheter upp mellan syskon och kusiner. Intressant är tendensen att vissa vill återsamla gårdens marker igen. Tydligast blir detta genom Bosse där han köpt från sin moster, mor och morfar samt mormor under flera år. Detta blir då ett sätt där all mark som anses tillhöra gården samlas ihop. Bosse nämner att en ”bärkraftig gård” är viktigt, och detta tolkar jag som ett skäl till ägandet och samlandet av markerna. Detta fenomen, ett ”kondenserat klanbeteende”, som jag vill uttrycka det, tillämpas på de närmsta, ens egna barn är sannolikt viktigast. Det går även att notera i Alvars väg till att äga gården tillsammans med sin fru. Alvar nämner att han och hans bror vill motverka kusinernas ägande av gården och köper den därför tillsammans. Senare köps gården från brodern och det långa övertagandet (17 år) innebar även att en syster fick ersättas. Jag menar att det var mycket värt att samla en gård, då det kan ta så lång tid. Det arvsmönster jag talar om här är en kontinuerlig gång av delning och förenande av marker inom de släkter jag kommit i kontakt med. Samtidigt som alla syskon ska ha del i jorden, så är strävan att samla markerna. Familj är *de facto* viktigare än släkt i detta avseende och den ”ärvda gemenskapen” som Törnqvist (1995) teorier talar om är viktig.

Inga intervjupersoner talar speciellt att de hade någon konkurrens från sina syskon, därför är det svårt att överföra Ågrens (1995) övriga idéer på syskonrelationer. Men det går att finna några skäl som anges mot syskonen. Ett är när överlåtandet ska ske är avgörande, då syskonens olika åldrar vid detta tillfälle är viktigt. De äldre syskonen bor kanske inte kvar när det är dags att överta gården, de yngsta kan vara ointresserade, medan andra har intresset. En annan aspekt på tiden är att den föregående generationen är på väg att lämna sin tid som ägare och därför är det dags att ta över, vilket även kan kopplas till ”slumpen” som en ägare uttryckte det. Med andra ord är det mycket svårt att avgöra den faktiska orsaken till att någon tog över.

6. Slutsatser

I min studie är ett manligt ägande normen för skogsfastigheter och detta förs vidare till kommande generation där även söner anses vara arvtägarna till fastigheten. Män menar att deras "intresse" av gjorde att de tog över. Kvinnor anser att "fadersviljan" tillsammans med en del unika och specifika förklaringar avgjorde kvinnors arv. Kvinnors ägande kan även förklaras med en man som tillåter det och pappan anges som en stark influens från kvinnorna i studien, något som även Flygare (2003) samt Niskanen (2001) tar upp i sina studier. I nutid köps ofta kvinnor ut från gården, men arv i jord faller även det kvinnor till del i dagens arvsskiften.

Referenser

- Anon (1981) "storskifte". I: Bra Böckers Lexikon, Dahlström G. (red). Bra Böcker Höganäs Band 22.
- Anon (1984) "enskifte". I: Bra Böckers Lexikon, Dahlström (red). Bra Böcker Tredje upplagan. Höganäs Band 7.
- Anon (1987) "laga skifte". I: Bra Böckers Lexikon. Åström (red) Bra Böcker Tredje upplagan Höganäs. Band 14.
- Arora- Jonsson, S. (2004) Relational Dynamics and Strategies: Men and Women in a Forest community in Sweden. *Agriculture and Human Values*. 21(4):355-365.
- Brandt, B; Follo, G; Haugen, M.S. (2004) Women in Forestry: Dilemmas of a Separate Women's Organization. *Scandinavian Journal of Forest Research*, 19(5):466-472.
- Connell, R.W. (2002) Om genus. Daidalos, Göteborg.
- Dribe, M och Lundh, C. (2005) Gender aspects of inheritance Strategies and land transmission in rural Scania, Sweden, 1720- 1840. Department of Economic history. Lund University. *History of the Family* 10 2005.
- Fiebranz, R. (2003) "Mitt bördehemman" eller "vårt ärvda skattehemman"? Genusknutna strategier vid överlåtelser av skattejord mellan generationer, Bjuråker 1750- 1850. I: Hans och hennes. Genus och egendom i Sverige från Vikingatid till nutid, Ågren, M. (red). *Opuscula Historica Upsaliensia* 30,Uppsala, s219-240.
- Florén, A. och Ågren, H. (1998) Historiska undersökningar. Grunder i historisk teori, metod och framställningssätt. Studentlitteratur Lund.
- Flygare, I.A. (2001) Länkar, agenter och alternativ. Kvinnogenerationer i 1900- talets jordbruk. I: Kvinnor och jord. Liljewall, B, Niskanen, K. & Sjöberg: (red). Nordiska museet, Stockholm. *Skrifter om skogs- och lantbrukshistoria nr 15*, s13-30.
- Hafström, G. (1958) Hatt och huva. *Svensk Juristtidning* 1958, Stockholm.
- Hirdman, Y (2001). Genus: om det stabila föränderliga former. Liber Malmö.
- Holmlund, S. (2003) Arvejord och äktenskap på den uppländska landsbygden under 1800-talet. I: Hans och hennes. Genus och egendom i Sverige från Vikingatid till nutid, Ågren, M. (red). *Opuscula Historica Upsaliensia* 30,Uppsala, s241-266.
- Lidestav, G. (1997) Kvinnors skogsägande och skogsägande kvinnor. *Småskogsnytt* nr 3 1997.
- Lidestav, G. (2001) Kräver skogen sin man eller duger en kvinna? I Kvinnor och jord. Liljewall, B, Niskanen, K. & Sjöberg: (red). Nordiska museet, Stockholm. *Skrifter om skogs- och lantbrukshistoria nr 15*, s159-183.

Lidestav, G. (2003a) Vad gör kön i skogen? Sveriges lantbruksuniversitet; Uppsala Fakta skog nr 10, 2003.

Lidestav, G (2003b) I konkurrens med en bror – könsrelaterade överlåtelsemönster inom det samtida svenska familjeskogsbruket. Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för skogsskötsel. Umeå. Arbetsrapport 183.

Lidestav, G; Engman, K; Wästerlund, D. (2000) Kvinna och skogsägare. LRF Skogsägarna, Stockholm

Lidestav, G. och Nordfjell, T. (2005) A conceptual Model for Understanding Social Practices in Family Forestry. *Small-scale Forest Economics, Management and Policy*, 4(4):391-408.

Lidestav, G. och Ekström, M. (2000). Introducing gender in studies on management behaviour among non-industrial private forest owners. *Scandinavian Journal of Forest Research* 15(3): 378-386.

Magnusson, L. (2002) Sveriges ekonomiska historia. Prisma Stockholm.

Morell, M. (2001) Jordbruket i Industrisamhället 1870- 1945. I: Det svenska jordbrukets historia. Natur och Kultur/LT i samarbete med Nordiska museet och Stift. Lagersberg, Stockholm. Band 4.

Niskanen, K. (2001) Husbondeväldets röst. Äktenskap, egendom och kön under första delen av 1900- talet. I: Kvinnor och jord. Liljewall, B, Niskanen, K. & Sjöberg: (red). Nordiska museet, Stockholm. Skrifter om skogs- och lantbrukshistoria nr 15, s131-158.

Sjöberg, M. & Ågren, M. (2003) Egendom, kön och förändring. I: Hans och hennes. Genus och egendom i Sverige från Vikingatid till nutid, Ågren, M. (red). *Opuscula Historica Upsaliensia* 30,Uppsala, s5-36.

Skogsstyrelsen (2008). Skogsstatistisk årsbok. Skogsstyrelsen, Jönköping.

Sporrong, U; Ekstam, U; Samuelsson, K. (1995) Svenska landskap. Statens Naturvårdsverk, Solna.

Sporrong, U. och Wennersten, E. (1995) Leksands sockenbeskrivning D10. Marken, gården, släkten och arvet: om jordägandet och dess konsekvenser för människor, landskap och bebyggelse i Tibble och Ullvi byar. Leksands socken 1734-1820. Meddelande från Kulturgeografiska institutionen från Stockholms Universitet B 91, Stockholm.

Thurén, B-M. (2000) Den gamla gåtan om kvinnor och män. I: Män och kvinnor – vad vet en genusvetare? Höglund, A.M (red). Cura, Stockholm.

Törnqvist, T (1995) Skogsrikets arvingar. En sociologisk studie av skogsägarskapet inom privat, enskilt skogsbruk. Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för Skog- Industri- Marknad Studier. Uppsala, Rapport 41.

Welinder, S; Pedersen E.A; Widgren M. (1998) Jordbrukets första femtusen år I:Det svenska jordbrukets historia. Natur och Kultur/LT i samarbete med Nordiska museet och Stift. Lagersberg, Stockholm. .

Ågren, M. (1995) Att ha brukat sedan forna tider. Argument för rätt till egendom i 1600-talets Sverige. Ur Äganderätten i lantbrukets historia. Red. Widgren, M. Stockholm.

Bilaga

I denna bilaga redovisar jag vilka frågor jag hade med på intervjuerna samt var, när och vilka jag intervjuade.

1. Kan du redogöra för en kort beskrivning av fastigheten angående storlek, fördelning av skog och jord och bete, produktion och byggnader?
2. När och hur kom fastigheten in i släkten från början?
3. Hur många generationer har ägt släktgården?
4. Har gården delats upp vid överlåtelse i släkten och i så fall hur?
5. Hur kom fastigheten i er/din ägo?
6. Hur upplevde ni/du övertagandet av gården?
7. Vad gjorde att ni/du tog över släktgården?
8. Hade ni/du konkurrerande syskon om fastigheten?
9. Vad hade du engagerat dig i om du inte tagit över gården?
10. Vad hade hänt med fastigheten om ni/du inte tagit över den?
11. Finns det några tillägg ni/du vill göra angående arvsskiftet av er gård?

Alias	Intervjuorter	Datum
Anders och <i>Anna</i>	Nedre Bäck	2008-10-09
Bertil	Övre Bäck	2008-10-09
Carl	Nedre Bäck	2008-10-10
Daniel	Kåsböle	2008-10-10
Enar	Nedre Bäck	2008-10-11
Fanny	Övre Bäck	2008-10-11
Greta	Skellefteå	2008-10-13
<i>Hilda</i> och Hans	Övre Bäck	2008-11-11
Alvar	Döderhult	2008-10-24
Bosse	Döderhult	2008-10-24
Caesar	Döderhult	2008-10-28
Diana	Döderhult	2008-10-28
Erik	Döderhult	2008-10-28
Felix	Döderhult	2008-10-28
Gunhild	Bokara	2008-11-07
Hanna	Oskarshamn	2008-11-07

Kursiverade namn är ingifta i gården, delägare och medverkande i intervjun.